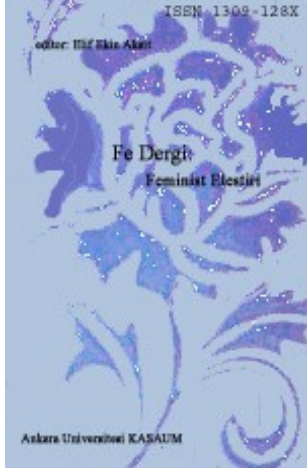

Yayınlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM
Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri 14, Sayı 2
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://federgi.ankara.edu.tr/>

Toplumsal İnşa Alanı Olarak Menstruasyon: Kadınların Deneyimlerindeki Baskı ve Mücadelenin Çözümlemesi

Merve Yılmazbilek

Bölüm: Araştırma Makaleleri

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 15 Aralık 2022

Yazı Gönderim Tarihi: 02.03.2022

Yazı Kabul Tarihi: 08.08.2022

Bu makaleyi alıntılanmak için: Merve Yılmazbilek, “**Toplumsal İnşa Alanı Olarak Menstruasyon: Kadınların Deneyimlerindeki Baskı ve Mücadelenin Çözümlemesi**” *Fe Dergi* 14, no. 2 (2022), 1-16.
URL: http://federgi.ankara.edu.tr/2022/12/12/28_1

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

Toplumsal İnşa Alanı Olarak Menstruasyon: Kadınların Deneyimlerindeki Baskı ve Mücadelenin Çözümlemesi*

Merve Yılmazbilek**

Bu çalışma kadınların menstruasyon dönemlerindeki deneyimlerinin ataerkil kapitalizmle ilişkisi ele almayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda kadınların toplumsal bir inşa alanı olan menstruasyonu nasıl deneyimlediklerini, bu deneyimlerdeki baskı öğelerini ve kadınların bu baskıyla mücadele edemediklerini sorgulamaktadır. Feminist metodolojiye dayanan bu çalışmada yirmi bir kadınla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Biyolojik bir süreç olan menstruasyonun kadınlar için nasıl toplumsal ve kültürel bir inşa haline geldiği ve hangi güç ilişkilerini içerdiği feminist metodolojinin ilkelerine dayanarak çözümlenmiştir. Menstruasyon tıp alanının dışında sosyolojik ve feminist bir bakış açısıyla değerlendirilirken kadın bilgisi odak noktası olmuştur. Çalışma boyunca menstruasyonu kadınların anlamlandırmasının, deneyimlemesinin ataerkil ideoloji ve kapitalist sistemle ilişkisi kurulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Menstruasyon, Kadın bedeni, Yeniden üretim, Ataerkillik, Feminizm

Menstruation As a Social Construction Field: Analysis of Oppression and Struggle in Women's Experiences

This study aims to examine the relationship between women's experiences during menstruation and patriarchal capitalism. In this direction, it questions how women experience menstruation, which is a social construction area, the elements of pressure in these experiences, and whether women can (or cannot) struggle with this pressure. In this study, based on feminist methodology, in-depth interviews were conducted with twenty-one women. How menstruation, which is a biological process, has become a social and cultural construction for women, and what power relations it contains are analyzed based on the principles of feminist methodology. While menstruation was evaluated from a sociological and feminist perspective outside the field of medicine, women's knowledge became the focus. Throughout the study, the relationship between women's understanding and experience of menstruation and the patriarchal ideology and the capitalist system was established.

Keywords: Menstruation, Female body, Reproductive, Patriarchy, Feminism

Giriş

Kadın bedeni ataerkillik tarafından denetim altına alınarak sınırlandırılmaktadır. Bu sınırlama, kadınların emeği ve cinselliğinin yanı sıra kimliklerinin de baskı altına alınmasıdır. Kadınların ikincilleştirilmesi (Firestone, 1993) kadın ve erkek biyolojisinin birbirinden farklı yanlarının hiyerarşik ve toplumsal inşalarıyla ilişkilidir. Erkeklerin aksine sadece kadın biyolojisinde gerçekleş(ebil)en menstruasyon, kadın/erkek farklılığını kuran bir gösterebilir. Cinsiyet ideolojisi, bu farklılıklara yüklediği anlamlar üzerinden kadınları erkek kültürü (Firestone, 1993) içerisinde hareket edebilecekleri bir alana yerleştirir. Kadın bedeninin anatomik yapısından kaynaklanan menstruasyon, biyolojik bir durumken ataerkillik tarafından kadınları kontrol etmek ve baskı altında tutmak için kullanılır. Menstruasyonun ataerkil kültürde taşıdığı anlam, çocuk sahibi olma potansiyeliyle yani doğurganlıkla ilişkili olarak kurulur. Menstruasyon birçok kültürde büyümek, kız çocukluğundan çıkıp kadınlığa geçmek, doğurmaya ve anne olmaya elverişlilik bağlamında değerlendirilir. Dolayısıyla menstruasyon çocuk sahibi olmanın gerçekleşebildiği bir zaman dilimi olarak kadınlar üzerinde 'biyolojik saatin' hatırlatıcısı olan aile ve toplum baskısına dönüşebilmektedir. Aynı zamanda menstruasyon, çocuk sahibi olamayan kadınlar için onlara arzularının gerçekleşmediğinin her ay ortaya çıkan bir hatırlatıcısı da olabilir. Çocuk sahibi olmak ve olamamak üzerinden yaşam ve ölüm bağlamında kurulan toplumsal ikilik, doğumla yaşamın kutsanmasına dönüşürken

*Bu makale 25.01.2022 tarihinde Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı tarafından kabul edilen "Kadınların Menstruasyon, Çocuk Sahibi Olma ve Annelik Süreçlerinde Ezilme ve Direnme Deneyimleri" adlı doktora tezinden üretilmiştir. Etik Kurul onayından geçmiştir.

**Dr., <https://orcid.org/0000-0001-9751-1875>, mwervec@gmail.com

sadece menstruasyon kanıyla ise ölümün ve kirliliğin simgesi olur (Meyer, 2005, 125). Bu nedenle menstruasyonu sadece biyolojik bir döngü olarak değerlendirmek, kadınların ataerkil toplumda baskı altında olan konumlarını açıklamaya imkân vermez. Beden nasıl ki, sadece biyolojik bir gösteren değilse kadın bedeni de sadece biyolojik bilimlerce değerlendirilemeyecek bir alandır.

Bedenler, toplumların sosyo kültürel inşa alanlarıdır ve toplumun izlerini taşırlar. Kadın bedeninin üremeye imkân sağlayan yapısı, ataerkil toplumda kadının öncelikli olarak biyolojisi üzerinden kimlik kazanmasına yol açmaktadır. Kadınların üreme (Atkinson, 1974) işlevi üzerinden tanımlanması, ataerkillikle ve ataerkilliğin kadınları erkeklerle bağlantılı olan rolleriyle sınıflandırmasıyla ilişkilidir (Berkday, 2009). Kadın/erkek arasındaki farkı kuran ve yeniden üreten bu sınıflandırma, biyoloji üzerinden belirlenen bir güç ilişkisidir. Dolayısıyla kadın bedeninin mümkün kıldığı menstruasyon da toplumsal bir inşa alanıdır. Ataerkil toplum kültür, dil, nüfus politikaları, medya gibi birçok araçla biyolojik bir döngü olan menstruasyonu kadınları ikincilleştirmek, sömürmek ve baskı altında tutmak için kullanır.

Birçok toplumda menstruasyona yüklenen olumsuz anlamlara rağmen bazı toplumlarda bu olumsuzluğun yer almadığı görülür. Doğurganlığa geçiş olarak kabul edilen menstruasyon, kadınların toplumdaki statülerinin yükselmesiyle ilişkili olarak değerlendirilir (Kathrynn ve Kreyenbuhl, 2003). Evliliğe (Shostak, 1983) girişin bir temsili olarak okunduğunda aynı zamanda kutlamaları da beraberinde getirir. Spencer Rathus (2000) Yeni Gine taraflarındaki bazı yerlerde kız çocuklarının menarşlarının seremonileştirildiğinden bahseder. Norveç mitolojisinde ise Tanrı'nın menstruasyon kanıyla dolu olan bir nehirde yıkanarak aydınlandığı (Delfin, vd., 2017, 122) anlatılarak menstruasyon bilgelikle ilişkilendirilir. Menstruasyona yüklenen olumlu anlamlar, Tamara Slayton'un (2001) vurgusuyla menstruasyonun bir 'kalıp' olduğudur; bazı kültürlerde bilgelige girişin temsiliyle birlikte bilgeliliğin her ay deneyimlenen ve pekiştirilen şeklidir. Bu yönüyle menstruasyona yüklenen anlamlar kültürel değişiklikler içererek kimi zaman olumlu olarak karşımıza çıkabilir. Marija Gimbutos (2007), Avrupa toplumlarındaki kadınların önceden Tanrıçalık kültürünün egemenliğinde utanç duygusu olmadan menstruasyon döngülerini yaşadıklarını ve bunu aynı döngüleriyle ilişkilendirdiklerini anlatır. Ataerkillik öncesi olarak, endüstrileşme ve Hristiyanlık öncesi olan bu anlayışın yerini endüstrileşme ve dinlerin etkisiyle ataerkilliğin dönüştürdüğü yeni biçimin aldığı vurgular (aktaran Bobel, 2010, 69).

Var olan çeşitliliğe rağmen birçok toplumda menstruasyonun dönüştürüldüğü yeni biçim, kadını erkek karşısında ötekileştirmek ve onu aşağı statüde tutmak için kullanılır. Bu toplumlarda menstruasyonun toplumsal inşası, 'kirlilik, kötülük' (Bobel 2010; Douglas 2007) temaları üzerinden gerçekleşir. Ataerkil sistemde menstruasyon inşası, kadını değersizleştirmek (kirlilik temsili), utandırmak (menstruasyon kanının kıyafetlere sızması, hijyenik pedlerin temsili ve satın alınması), eksik hissettirmek (doğuramama) aracılığıyla bedeni üzerinden kategorize ederek gerçekleşir. Kadınları ikincilleştirmek için kullanılan bu inşa, aile kurumu aracılığıyla gerçekleşen çocukların sosyalizasyon sürecinde sürekli yeniden üretilir. Kadınların menstruasyonu bir baskı alanı olarak deneyimlemelerinde çocukluk döneminde içselleştirilen kültür son derece etkilidir.

Güney Afrika'nın bazı bölümlerinde, Zaire'de, Japonya'da kısıtlamalarla çevrelenmeyen menstruasyon biyolojik bir durum (Sacks, 1974) olarak kabul edildiğinden var olan kültürün çocukların sosyalizasyon sürecine yansımaları, doğallık ve topluluğa dahil olma üzerinden olur. Amerika Birleşik Devletleri'nde ise yirminci yüzyılda sınırlayıcı tanımlamalarla kurulan menstruasyon (Sacks, 1974), günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülke için hâlâ sınırlama alanıdır. Bu kültürlerde menstruasyon, çocukluğun sembolik olarak bitişi anlamına gelir. Bu anlamı bedenin hamileliğe açık olmasından ve doğurabilmenin (her ne kadar elverişsiz olsa da) başlamasından alır. Vajinanın korunması gereken ve tehlikeye açık bir alan olduğu üzerinden baskı altına alınmaya başlanan çocuk için yeni bir dönem başlar. Kadınlığa girişi temsil eden bu dönem hem çocuğun kendisi hem de çevresi tarafından denetlenen bir baskı ağı kurar. Bu baskı ağı ise kadınların hayatları boyunca deneyimlerini ve kendilerine dair algılarını, ataerkil ideolojinin perspektifinden üretir.

Bu çalışma boyunca kadınların menstruasyon aracılığıyla neden ve nasıl baskı altında tutuldukları, ataerkil ideoloji ve kapitalist sistemle ilişkili olarak feminist teorilerdeki yeriyile tartışılırken yapılan alan araştırmasıyla ataerkil baskının kadın deneyimindeki karşılığı çözümlenecektir. Bu doğrultuda ataerkil kapitalizmin kadınları menstruasyon ile nasıl baskı altına aldığı, kadınların bu baskıyı nasıl deneyimledikleri ve bu baskıyla mücadele edip edemediklerini ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Kadın Bedeni ve Ataerkil İdeoloji

Feminist teoride kadının baskı altında olmasıyla ilgili olarak yapılan tartışmaların odak noktasını kadın bedeni (Brownmiller 1975; Firestone 1993; Gordon 1977; Hartmann 2006; Mitchell 1966; Millett 1987; Walby 2016)

oluşturur. Ataerkillik, kadın bedenini ve biyolojisini kadınları kontrol altında tutmak için kullanır. Kamla Bhasin ataerkilliği “erkeğin kadına egemen olduğu güç ilişkilerini anlatmak ve çeşitli yollardan kadınların ikincil konumda tutulduğu sistem” (2003, 1) olarak ifade eder. Böylece ataerkilliğin bir güç ilişkileri sistemi olarak anlaşılabilirliğinin altını çizer. Kadınları ikincilleştiren, baskı altında tutan ve sömüren bu güç sistemi, Shulamith Firestone’a (1993) göre kadın ve erkek biyolojisindeki farklılık aracılığıyla kadınları kontrol eder. Juliet Mitchell (1975) kadınların biyolojik yapısının menstürasyon ve biyolojik yeniden üretime imkân tanınması, anatomik yapı ve psikobiyolojik metabolizma açıklamalarıyla beslenerek, kadınların iş gücü olarak ücretli çalışma için erkeklerle göre kullanışsız olduğu fikriyle desteklendiğini söyler. Böylece kadınların baskı altında tutulmasından ataerkillik kadar kapitalizmin de kâr sağladığının anlaşılmasını sağlar.

Kadınların ezilmesinde hem kapitalizmin hem de ataerkilliğin maddi temeli olduğu üzerine 1979 yılında yazdığı “Marksizmle Feminizmin Mutsuz Evliliği”nde açıklamalarını yapan Heidi Hartmann (2006), ataerkillik ve kapitalizmin kadınları bedenleri üzerinden baskı altına aldığını tartışır. Valerie Bryson (2007) ataerkil toplumlarda toplumsal cinsiyet farklılıklarının biyolojik farklılıklarda destek bularak, kadınların erkeklerle göre eşitsizliğiyle sonuçlandığını söyler. Kadın biyolojisinden kaynaklanan menstürasyon ve biyolojik yeniden üretim, özel alanın ve bu alanla ilgili politikaların görünmezliğine bağlı olarak kadınların ücretli işte ya da ev işindeki konumlarını da etkiler. Bu durum hem ataerkillikle hem de kapitalizmle bağlantılı bir durumdur (Bryson 2007, 139-185).

Toplum yapısında egemenlik sürdüren ataerkil kapitalizm, kadınları baskı altına almakta ve bu baskıyı sürekli hâle getirmekte oldukça etkilidir. Ataerkil kapitalizm, toplumda egemen olan kurumlar ve politikalar aracılığıyla kadınların kendileriyle ve toplumla olan ilişkilerini belirlemekte ve bu ilişkiyi kadınları erkeklerle göre dezavantajlı konumda bırakarak, onları ikincilleştirerek kurmaktadır. Bu noktada beden, Çabuklu’nun (2007, 136) vurguladığı “objektif sınırlamalara dayanarak sabit biçimde tanımlanmış ötekiyi kontrol etmek daha kolay” olan bir mekanizmadır. Dolayısıyla kadın ve erkek, bedenine yüklenen anlam farklılığı aracılığıyla bir grup olarak kadınlar baskı altına alınır.

Ataerkillik, kendi egemenliğini kadın bedeni üzerinden ürettiği söylemlerle kurar. Bu söylemler, aynı zamanda toplumdaki erkek egemenliğini yeniden üretmek için kullanılan normlardır. Bu anlamda beden, Susan Bordo’nun (1993) “yönetilen bedendir.” Bordo (1993) bu kavramıyla, bedenin sınırlarının ataerkillik ve kapitalizm tarafından belirlendiğini, erkek arzularına göre şekillendirildiğini ve kadınların dışındaki bir gerçeklik olarak kurulduğunu vurgular. Bu doğrultuda kültür ve toplumsal kontrolle iç içe geçen kadın bedeni, olan değil aksine inşa edilen bir bedendir. Dolayısıyla kadın bedeninin toplumsal deneyimi, ataerkilliğin erkek egemen değerlerinden oluşmakta ve kadınların toplum içerisindeki konumları ve kendilerini algılayışları bu kültürel örüntülerdeki damgalanışlarına göre şekillenmektedir. Kadın bedeninin erkek bedeninden farklı olarak mümkün kıldığı doğurganlık, ataerkilliğin yüklediği anlam ile toplumsal olarak cinsiyetlendirilir ve Delphy’nin (2012) vurguladığı ezme-ezilme ilişkisine neden olur.

Bu noktada çocuk sahibi olamama durumu dışında doğurganlığı mümkün kılan menstürasyon ise kadının ikincil konumunu açıklamak için önemli bir başlangıç noktasını oluşturur. Biyolojik bir farklılık olan menstürasyon, ataerkil ideolojinin etkisiyle kadınlar üzerinden doğrudan baskı kurulan bir mekanizmaya dönüştürülür. Karen Houppert’ in (2004) vurguladığı “lanet olan menstürasyon” inşası, ataerkil ideolojiyle menstürasyonun anlamının dil aracılığıyla nasıl belirlendiğinin anlaşılmasını sağlar. Hijyenik bir problem, koku kaynağı, ruh halindeki dengesizliklerle ilişkili olarak kurulan menstürasyon, aynı zamanda tabularla kadınların sınırlandırıldığı alanları belirlemekte kullanılır. Genel olarak kadınların topluluktan dışlanmasını içeren ve onları kötülük saçmakla ilişkilendiren Hint, Afrika gibi birçok kültürde yer alan tabular (Meyer, 2005), günümüzde Türkiye dâhil birçok ülkede hâlâ karşımıza çıkmaktadır. Bu şekilde biyolojik bir döngü olan menstürasyon, kadınların biyolojik yapıları nedeniyle baskı altına alınmalarına, sömürülmelerine, ikincilleştirilmelerine ve ötekileştirilmelerine neden olan bir alana dönüşür.

Menstürasyonun Baskı Mekanizması Olarak İnşası

Biyolojik bir süreç olan menstürasyon, Batı toplumlarında on dokuzuncu yüzyılla birlikte patolojikleştirilmeye başlanır. Bu dönemde İngiltere’de menstürasyon, erkek doktorların egemenliği altında tanımlanan ve müdahale edilen bir alana dönüşür (Bobel, 2010, 32). Biyolojik yeniden üretimle ilişkisiyle sınırlandırılan menstürasyon İngiltere, Amerika gibi batı kültürünün egemen olduğu ülkeler dışında İslam kültürünün egemen olduğu Türkiye gibi ülkelerde de kültürel olarak kodlanarak çocukluktan çıkışı simgelerken

kadınlığa girişin kodlarını da doğurganlık üzerinden içinde taşır. Bu inşa; Melissa Meyer'e (2005) göre kadın kanının doğurganlık, erkek kanının ise av/kurban ile ilişkilendirildiği antik zamanlara kadar gider ve *kanın ideolojisinin* (2005, 17) oluşmasına dayanır. Böylece biyolojik bir süreç olan menstruasyonun kültürel olarak yorumlanıp kodlanması, toplumlardaki egemen bir durum olarak karşımıza çıkar. Menstruasyon ile ilgili olumlu kültürel kodlara doğurganlık, annelik ve kadınlığa giriş üzerinden rastlanırken bu kodlar, kadınların toplumdaki statülerini yükseltir (Kreyenbuhl, 2003).

Menstruasyona ilişkin olumsuz kodları ise menstruasyona yönelik tabular olarak değerlendirmek mümkündür. Menstruasyonun, kadınların statülerini düşürmek ya da düşük statülerini devam ettirmek için kirlilikle bağlantısını kurmak Alma Gottlieb'in vurgusuyla paraleldir. Gottlieb (1988) tabu anlamına gelen *polinezu* kelimesinin menstruasyonla eş anlamlılığına dikkat çeker. Kirliliğin saklanması gerektiğiyle ilişkilendirilen tabulaştırma, kirliliği kontrol altında tutmak için çeşitli yöntemlerle baskılanması gereken menstruasyonun toplumsal tabu haline gelişiyle ve uygulanışıyla oldukça yakından ilgilidir. Tabular, biyolojini kadınlar için toplumsal bir mesele hâline nasıl dönüştüğünü anlamının kapısını açar. Eski Afrika kültürüne bakıldığında menstruasyon döneminde kadınların ineklerden süt sağmasının ineklerin ölümüyle sonuçlanacağına inanıldığı görülür (Meyer, 2005, 127). Benzer şekilde birçok kültürde kadınların bu dönemde yemek pişirmemeleri, çeşitli maddelere (kaşık, çatal, şarap, vb.) dokunmamaları (Meyer, 2005, s.127-128) vurgusuyla üzerlerinde toplumsal baskı uygulandığı görülür.

Mekânı bölmek, kadını topluluktan ayrı tek başına tutmak ve kadının aktivitelerini düzenlemek Kreyenbuhl, 2003, 12) bu dönemde kadına uygulanan yasakların çerçevesini belirler. Bu noktada din, yaptırım uygulayan bir kurum olarak karşımıza çıkar. Kadın bedeni söz konusu olduğunda farklı dinlerde ortak yaptırımların yer aldığı görülür. Kadınları kötülük ile eşleştiren ve menstruasyonu bu kötülüğün/günahın hatırlatıcısı olarak gören Hristiyanlarda kadınların topluluklara dahil olmaması ve cinsel ilişkiye girmemesi söylenir (Kreyenbuhl, 2003, 17). Kadın, menstruasyon döneminde kirlilik ve kötülük kaynağı olarak görüldüğü için toplumun diğer üyeleriyle temas ettirilmez. Rathus (2000), Hinduizm inancına göre menstruasyonun, saflığı kaybetmeye işaret ettiğini ve bu nedenle menstruasyonu boyunca kadınlara yemek yaptırılmadığını söyler. Yahudilikte ise menstruasyonlu kadının erkeklerin yanından geçişinin erkekler için öldürücü olduğuna inanılırken, Musevilikte bu dönemdeki kadının yedi gün ayrı yerde tutulduğu ifade edilir (Meyer, 2005, 127). Bu dönemde kadına yönelik yasak ve kısıtlamalara bakıldığında bu uygulamaların amacının kadının içindeki kötülüğü çevresine yaymasını engellemek olduğu anlaşılır. Menstruasyonla ilgili İslâm yasalarına bakıldığında ise olumlu ve olumsuz farklı yorumlara rastlamak mümkündür. İslâm yorumları içinde menstruasyon dönemindeki kadın, kötülükle ilişkili değildir, Tillion (2006) İslâmın bu dönemdeki kadının kışkırtıcılığına vurgu yaptığını ve bu nedenle de kadının denetlenmesinin, tek başına kapalı tutulmasının gerektiğinin vurgulandığını anlatırken (aktaran Savran 2010, 23) kimi yorumcular tarafından da bu görüş çürütülür.

Toplumların kadın üyelerine yönelik bu olumsuz kodlar kolektif bilinç, kültür, sosyalizasyon gibi süreçlerle nesiller üzerinden aktarılarak menstruasyon gibi biyolojik bir sürecin toplumsal bir mesele hâline dönüşümüne neden olur. Aynı zamanda bu dönüşümün kadınlar üzerinde negatif etkiler oluşturmaya da sebebiyet verir. Kristeva (1982), menstruasyon kanının hem istenmeyen, dışarı atılan olarak *abject* olduğunu hem de bereket ve doğurganlıkla ilişkilendirildiğinden tolere edilebilen bir salgı olduğunu söyler. Menstruasyonun sadece kirlilik olarak değerlendirilemeyeceğini, onu asıl belirleyenin kuralsızlık olduğunu ifade ederken, "sınırlara, durumlara, kurallara saygı göstermeyen" (1982, 4) vurgusuyla da menstruasyonun karakterini belirler. Bu karakter, kadını kural tanımaz olarak erkeğin karşısında belirlerken, Elizabeth Kissling'in (2006) vurgusuyla "evrimsel süreçte kadını, öteki olarak işaret eden lanet biçimindeki toplumsal inşa" şeklini alır. Böylece menstruasyonun kadını öteki yapmadığına, aksine kadının daha dünyaya gelmeden menstruasyonla lanetlenen bir öteki olduğuna işaret eder (aktaran Bobel 2010, 28).

Kültürel öğelerin, dinsel yasakların yanı sıra toplumsal düzenlemeye ilişkin bir diğer faktör de tıp olarak karşımıza çıkarken; tıbbileştirmeyle birlikte patolojikleştirme süreçleri kadın bedenini baskılar ve menstruasyonun çerçevesini de bu şekilde belirler. Anne Figert (1996, 98-99) *tıbbileştirmeyi*; tıbbın alanını genişleterek toplumsal kontrolde rol oynayan bir kurum olarak ortaya çıkışını anlatmak için kullanırken; kadınlar için bunun anlamı yaşamlarının tıbbi dönemlere/evrelere ayrılması olarak kendini gösterir (Kreyenbuhl 2003, 57). Bu tıbbi dönemlerden biri olarak belirlenen menstruasyonla bağlantılı olarak on yedinci yüzyılda kirli kabul edilse de patolojikleştirilmeyen menstruasyon kanı, kadın bedeninin tıbbi objeye dönüşmesinden sonra on dokuzuncu yüzyılda "lanet" olarak tanımlanarak patolojikleştirilir ve uzmanlık alanı hâline getirilir (Bobel 2010, 32). Bu durumun anlamı ise, menstruasyonla ilgili bilgilerin tıp alanı içerisinde üretilmesi ve kadın

deneyiminden çok tıbbi uzmanların otoritesinin hakimiyetinde olmasıdır. 1931’de Karen Horney tarafından *PMT* (Pre-Menstrual Tension), menstrasyon öncesi gerginliği ifade etmek için kullanılır. Menstrasyonun tıbbi alan içerisinde okunması feminizm içerisinde eleştirilse de *PMT*, bu gerginliğin menstrasyonun başarısız anneliği simgelemesiyle ilişkili olarak ataerki toplumdaki çocuk sahibi olamayan kadınlara yönelik baskıdan, ayrımcı tutumdan, ötekileştirmeden ve dolayısıyla kadının ikincilleştirilmesinden kaynaklanan bir rahatsızlık olduğunu vurgulaması açısından önemlidir (Kereyenbuhl 2003, 33).

Buna rağmen menstrasyona ilişkin var olan genelleştirilmiş ve tek tipleştirilmiş toplumsal algının kadınlar üzerinde oluşturduğu baskı, menstrasyonun anlam ve deneyiminin kültürel olarak inşa edildiğinin (Martin, 1987) gözden kaçırılmasına neden olur. Çünkü deneyimler, toplumsal ve bireysel içinde barındırırken ortaya biricik farklılıklar çıkarabilir. Sophie Laws’a (1990) göre kadınların bu dönemde yaşadığı fiziksel acı, kullandıkları ağrı kesiciler ve onları edinme yolları bile birbirinden farklıyken, Lesley Dolay (1995) bu durumu benzer deneyimlerin anlamlandırılma sürecinin farklılığıyla ilişkilendirir (aktaran Moloney 2010, 123-127). Aynı zamanda bu farklılık, kadınların menstrasyonla ilgili konuşma süreçlerinde de karşımıza çıkar. Tıpkı cinsellik gibi menstrasyonun konuşulması da toplumlara, kültürlere ve kadınların aile yapısındaki farklılıklara göre değişebilir. Bu noktada menstrasyonun vajinanın görünürlüğünün simgesine dönüştüğünü düşünüyorum. Böylece menstrasyon, bir yandan sadece kadınla ilgili cinselliği çağrıştıran bölgeyle ilgili konuşmak anlamına gelen ve istenmeyen bir duruma dönüşür. Bu duruma tezat olarak sürekli konuşulabilir ve sorgulanabilir bir hâle gelmesi ise evlilikle çocuk sahibi olmak üzerinden gerçekleşirken kadının cinselliği aile içerisinde üreme işleviyle bağlantılı olarak normalleştirilir. Bu alan içerisinde bakıldığında menstrasyonun toplumsal alanda konuşulmasının neden ve nasıl sınırlandırıldığı daha net anlaşılabilir.

Sophie Laws (1990) *menstrual görgü kuralları* terimiyle menstrasyon döneminde kadınların kimlerle, nasıl ve neleri konuşması gerektiğinin sınırlarının belirlendiğini ifade eder. Menstrasyon döneminden, sadece biyolojik bedensel deneyimleri içermesine rağmen, gizlenmiş metaforlarla bahsetmek birleştirici olabilirken, cinsellik ile bağlantılı olan bu metaforlaştırma aynı zamanda kadınlara utanç duygusu (Young 2005, 97-98) hissettirerek kadınları baskılayabilir. Kadınlar için özdenetim süreci hâline gelen menstrasyon; kadınların beden bilinci ve kendilik bilincinin nesneleşmesine yol açarak bedenlerini ve kendilerini diğerinin eleştireliliğinde değerlendirmelerine, kendilerinden uzaklaşmalarına neden olur (Chrisler, vd. 2015, 78). Jennifer Sasser Coen ve Janet Lee (1996) menstrasyonun kadınlar için anlamının karşılığının bedenlerine yabancılaşma olduğunu ifade ederler (aktaran Young 2005, 104). Bu durum son derece önemlidir, çünkü yaşanan yabancılaşma; kişisel, kültürel birçok sebepten kaynaklanarak kadınların, bedenleri ve kendilikleriyle aralarına mesafelerin girmesine neden olur.

Menstrasyonla ilişkisi bağlamında kadın bedeni, “hem günahkâr hem kışkırtıcı hem de namus simgesi olan kutsal annedir” (Savran 2010, 23). Daha önce vurguladığım gibi bu karşıtlık, kadının cinselliğiyle ilişkili olarak kurulur. Erkek egemen kültürlerde kadın cinselliği bireysel/özel bir mesele olduğunda olumsuz kodlara dönüşüp ötekileştirmeye ya da hiç konuşulmadan yok sayılmaya çalışırken; doğurganlıkla, annelikle ilişkili olan toplumsal alana ait bir meseleye dönüştüğünde olumlu kodlarla birlikte konuşulabilir bir hâl alır. Bu yönüyle menstrasyonun kadın bedenindeki temsili bir o kadar görünmez bir o kadar da görünürdür. Özel alana ait görüldüğünden, kişisel bir mesele olarak algılandığından hatta mesele olarak görülmediğinden olacaktır ki, menstrasyon feminizm içerisinde bile hâlâ gizli karakterini korumaya devam etmektedir. Oysa menstrasyon kadınların hem bireysel hem toplumsal yaşamlarını, konumlarını etkilemekte; kültürel faktörler üzerinden kendilerini değerlendirmelerine yol açmaktadır. Kadınların bedenleri üzerinden gerçekleşen toplumsal belirlemelerin, kadınların dünyayı ve kendi hayatlarını algılayış biçimlerini etkilediğini düşündüğümüzde, kadınların menstrasyona ilişkin deneyimlerini ve anlamlandırmalarını ortaya koyabilmenin kadın bilgisi için önemli olduğunu söyleyebilirim.

Metodoloji

Bu çalışma feminist metodoloji ile gerçekleştirilmiştir. Menstrasyon sürecinde kadınların bedenleri aracılığıyla baskı altına alınmalarının araştırılmasında, kadın bedenindeki ataerki kapitalist baskının ortaya çıkarılması için kullanılan feminist analiz son derece önemlidir. Toplumsal cinsiyetlendirilmiş olan menstrasyonun kadın deneyimindeki karşılığı, bu deneyimlerin hem bedensel yönünü hem de toplumsal inşadan kaynaklı yönünü değerlendirmeyi sağlar. Bu değerlendirme, kadınların baskı altına alınmasının, sömürülmesinin ve bedensel deneyimlerinin kültürel olarak nasıl çeşitlendirilip üretildiğini anlamamıza olanak sağlayan feminist çaba ile mümkündür (Ramazanoğlu ve Holland 2002, 96). Judith Cook ve Mary Fonow (1986), feminist metodoloji için

beş epistemolojik konunun temel olduğunu vurgular. Bunlar; “toplumsal cinsiyete karşı düşünümsel kaygılar, görme yolu ve metodolojik araç olarak bilinç yükseltme, özneliğin nesnellikten ayrı olmadığı iddiasıyla salt nesnellikle mücadele, kadınların araştırmanın nesnesi olmadığı etik kaygısı ve araştırmayı politik bir aktivite olarak görmektir” (aktaran Stanley ve Wise 2013, 38).

Dolayısıyla bu çalışma, feminist metodolojik ilkeler temel alınarak gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda eleştirel gerçeklik anlayışı içerisinde araştırmacının kendi bakışı ve eleştirel bakış açısıyla bilgi üretimine geçtiğinde, politik ve objektif olan gömülü gerçeği anlamaya erişeceğini savunan (Lykke 2010, 147) feminist duruş kuramı ile kadınların deneyimleri çözümlenmiştir. Menstruasyonu başlangıç noktası olarak aldığım bu çalışmada, Harding’in (1987) vurgusundaki gibi, reddedilen kadın deneyimlerine odaklanarak toplumsal cinsiyet ilişkilerini yönetenlerin değil, deneyimleyenlerin perspektifinden değerlendiriyorum.

Menstruasyon ile ilgili deneyimlere ulaşmak için kadınlarla yaptığım görüşmeler 2019-2021 yılları arasında kapsamaktadır. Bu görüşmeler 21 kadının deneyimine dayanmakta ve bu süreci nasıl yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Bu görüşmelerde kişisel bilgilerin gizliliğine dikkat ederek kadınların gerçek isimlerini değiştirerek farklı isimler kullandım. Kadınların demografik durumlarını gösteren Tablo 1’deki bilgiler, deneyimlerin veriler ışında okunmasına imkân sağlamaktadır. Kadınlarla gerçekleştirdiğim derinlemesine görüşmelerin ses kayıtlarının transkripsiyonunu yaptım. Her temaya ilişkin çözümlerimi, feminist duruş kuramı doğrultusunda Smith’in (1992) kullandığı fenomenolojik ve eleştirel yöntemle gerçekleştirdim. Böylece kadınların günlük yaşamlarındaki ve gerçekliğe dair sahip oldukları bilgilerdeki ataerkilliğe dair inşaları ve güç unsurlarını ortaya çıkararak kadınların deneyimlerini çözümlerim. Çalışmam, kapsamı açısından bazı sınırlılıklar da taşımaktadır. Araştırmamda yaptığım görüşmeler, eğitim durumu ve gelir düzeyi açısından orta sınıf, evli ve çocuklu kadınları kapsamakta, dolayısıyla diğer sınıflardan kadınların, bekâr kadınların ve LGBTİQA+’ların deneyimleri¹ çalışmamda yer almamaktadır.

İsim	Yaş	Doğum Yeri	Eğitim Durumu	Meslek	Hane Geliri	Evlilik Yılı
Bihter	27	Ankara	Lisans	Öğretmen	7000 TL	2
Yelda	29	Eskişehir	Lisans	Öğretmen	14000 TL	5
Gülay	30	Eskişehir	Yüksek Lisans	Öğretim elemanı	18000 TL	6
Melis	31	Eskişehir	Lisans	Mühendis	12000 TL	6
Ferhunde	31	Bulgaristan	Yüksek Lisans	Mühendis	10000 TL	4
Aslı	31	İstanbul	Lisans	Öğretmen	10000 TL	5
Tuğba	31	Eskişehir	Doktora	Öğretim elemanı	20000 TL	4
Öykü	32	Tokat	Lisans	Avukat	10000 TL	6
Serpil	32	İzmir	Lisans	Öğretmen	10000 TL	4
Özlem	32	Eskişehir	Doktora	Mühendis	8000 TL	2
Çağla	34	Eskişehir	Lisans	Büro elemanı	9000 TL	8

Elif	34	Eskişehir	Lisans	Bankacı	10000 TL	2
Sanem	34	Eskişehir	Lisans	Memur	9000 TL	6
Narten	35	Eskişehir	Lisans	Öğretmen	18000 TL	11
Melek	35	Konya	Lisans	Uzman	8500 TL	3
Pera	36	Eskişehir	Yüksek Lisans	İdareci	15000 TL	3
Ezgi	36	Eskişehir	Lise	Ev kadını	5000 TL	9
Duru	38	Alpu	İlkokul	Ev kadını	4000 TL	13
Asya	38	İzmir	Lisans	Yardımcı yönetmen	20000 TL	7
Ayşecan	40	Gaziantep	Yüksek Lisans	Öğretmen	4000 TL	8
Berrin	41	Eskişehir	Lisans	Ev kadını	5000 TL	14

Tablo 1. Kadınların demografik bilgileri.

Alan Araştırması: Kadınların Deneyimlerinin Çözülmesi

Menstrasyonun Anlamlandırılmasının Kadınların Deneyimindeki Yeri

Menstrasyon biyolojik bir süreç olmasına rağmen toplumsal yargılardan bağımsız olmadığından taşıdığı anlam da değişebilir. Görüştüğüm kadınların bazıları için menstrasyon “biyolojik süreç”, “hormonların dengelenmesi”, “rahatlama” anlamına gelirken bazıları içinse “eziyet” olarak anlamlandırılır. Aslı, menstrasyonu “kadınlara özgü tamamen biyolojik bir şey. Yapımız gereği oluyoruz. Herhangi bir şeyle de bağdaştırıyorum, fiziksel biyolojik bir şey olarak görüyorum” sözleriyle açıklarken menstrasyona herhangi olumlu ya da olumsuz anlam yüklemeyiz. Menstrasyona sıradan biyolojik bir süreç olarak bakılmadığında ise kültürel yorumlar ve etiketler beraberinde gelir. Görüştüğüm kadınların bazıları ise menstrasyonu “kadın olmak”, “anne olmaya imkân sağlayacak bir hediye”, “mucize” olarak anlamlandırır:

İlk etapta yani ilk genç kız zamanında düşünürsek insan heyecanlanıyor, büyüdüm havalarıma giriyor. Ama yaş ilerledikçe, evlendikten sonra bunun ne kadar önemli olduğunu düşünüyorsun. Çünkü adet görmek aslında anneliğin olmasına imkân sağlıyor. Yaş ilerledikçe önemi anlaşılıyor. Evlendiğinde hamile kalıp kalmadığını anlayabiliyorsun. Dediğim gibi evlenmeden önce bunları düşünmüyorsun ama evlendikten sonra düşünüyorsun. (Narten, 35)

Narten’in menstrasyona yüklediği anlamın süreç içerisinde değişmesi, toplumun kadınlardan beklentisinin de yaşa ve koşullara (evlilik/bekârlık) göre değişmesiyle paralellik gösterir. Bu beklenti, kadınların evlilik sözleşmesi ile cinsel ilişkiyi yaşayabilmesi ve bu ilişkinin amacının ise biyolojik yeniden üretim (Delphy 2012) olmasıyla da ilgilidir. Böylece kendi başına anlamı olan biyolojik bir olay, potansiyel doğurganlığı ve kadınlıkla annelik arasında kurulan ilişkiyi (Kreyenbuhl 2003) sembolik olarak işaret ederken aynı zamanda kadınların anlamlandırma süreci üzerinde de etkili olur.

Bu anlamlandırmalar kadınlık ve günahkârlık/kötülük arasında kurulan ilişkiyi sağlamlaştırmak için de kullanılır. Duru, menstrasyonla ilgili düşüncelerini, “büyümeyle ilişkili. Büyüme ve günaha girmek. Kızım 12

yaşında yeni adet oldu, bak artık günahlar başladı dedim, oruç tutacağız, ona göre dikkat et dedim” şeklinde anlatırken bu ilişkiyi görmek mümkündür. Duru’nun Eskişehir’in ilçesi olan Alpu’da büyümesi, kendisinin ve ailesinin ilkökul mezunu olması, İslami yorumların etkisinde olması gibi durumlar bilgisinin şekillenmesinde konumsallığın etkisini gösterir. Bu anlamda menstruasyon, Duru için hem kadınlığa hem de günahkârlığa geçişi simgeler.

Görüştüğüm kadınlar için kadın olmanın anlamı, biyolojik olarak üreme potansiyelinin başlangıcı yerine, daha çok kadın olmaya yüklenen “cinsellik”, “çocuk sahibi olmak”, “annelik” gibi durumları gerçekleştirmek için gerekli özgürlüğe sahip olmak ve bu durumların sorumluluğunu taşıyabilmektir. Görüştüğüm kadınlar arasında toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili baskıya direnen tek kadın olan Melek, “*bizim evlilik öncesinde de bir birlikteliğimiz vardı zaten. Ben cinsel birlikteliği evlenmeden önce yaşamak istedim. Hep bir bekâret algısı var ya o çok kızdığım bir şeydi*” sözleriyle bedeni üzerindeki ataerkil denetimi kırdığını ve cinselliği üzerinde baskı kurulmasına izin vermediğini anlatır. Daha geniş bir perspektiften bakıldığında Melek’in değindiği bekâret meselesi, menstruasyonun kimi kadınlar için neden ‘büyümek’ anlamına geldiğini açıklar. Yaptığım alan araştırmasında menstruasyonun kadınlara çocukluktan çıkılıp kadınlığa girişin gerçekleştiğini, çocuk sahibi olma potansiyel sürecine geçiş yapıldığını ve bu nedenle de kadın olarak artık bedenini ve cinselliğini denetlemesi gerektiğini hatırlatan kültürel bir anlam kazandığı görülür. Menstruasyona yüklenen anlam, ilk menstruasyon deneyimini etkilerken aynı zamanda ilk menstruasyon deneyimi de menstruasyona ne anlam yükleneceği üzerinde etkili olur.

Menstruasyonun Deneyimlenmesi

Kadınlarla yaptığım görüşmeler, ilk menstruasyon deneyimleri öncesinde menstruasyon hakkında bilgi sahibi olmalarının, bu deneyimin onlar üzerindeki etkisinin nasıl olacağını belirlediğini gösterir. Çalışmamda yer alan kadınlardan bu konuda bilgisi olanların ilk kez menstruasyon olduklarında yaşadığı duygu “bilinmezlik”, “tedirginlik”, “sevinç” ve “endişe” iken bilgisi olmayanların yaşadığı duygu ise “korku” ve “utanç” olarak karşımıza çıkar. İlk kez menstruasyon olduklarında sevinen kadınlar, genellikle menstruasyon dönemine arkadaşlarından sonra girmiş olanlardır. Büyümeyi, kadınlığa doğru atılan adımı simgeleyen menstruasyon, ‘kadınlar grubuna aitliğin’ göstergesi haline gelirken henüz menstruasyon olmamak, ‘grup dışında kalmanın’ göstergesi olabilir. Bu nedenle menstruasyon olmak ve kadın olmak arasında kurulan bağlantı, kadınlar arasında *menstruasyon ortaklığı* olarak adlandırılabilen bir ortaklık kurar. Bu durumun menstruasyon olamamış kadınlar için anlamı ise bu ortaklığın dışında kalmaktır.

Menstruasyonun bu anlamının dışında kendi doğasından kaynaklanan anlamı da kadınları etkileyebilir. Elif ilk kez menstruasyon olduğunda yaşadıklarını “*vücudumdan bir şey çıkıyor ve buna engel olamıyorum. Şaşkınlık hali. Müdahale edemediğin, engelleyemediğin bir şey oluyor*” sözleriyle anlatırken, Melek de benzer bir şekilde “*6. sınıftaydım. Annem gösterirdi, anlatırdı bize korkmayın diye. Korkmadım ben de. Tuvalete girdim siliyorum geliyor, siliyorum geliyor. Tedirgin olmuştum*” sözleriyle anlatır. Çalışmada, menstruasyonun ne anlama geldiği ne zaman ve nasıl olacağı hakkında bilgilendirilen kadınlar için kadının kendisiyle ilgili değil, menstruasyonun kendisiyle ilgili olarak değerlendirildiğini görüyoruz. Özellikle menstruasyon öncesinde bilgilendirilmemiş olanlar için menstruasyonun doğasıyla ilgili olan *kuralsızlık* ‘utanç ve korkuyu’ beraberinde getirir:

Ben adet olduğumu kanı görünce anladım ama anneme gidip söylediğimde tam idrak ettim. “Bu ne” diyorsun. Ne olur, nasıl olur, bunun hakkında bir şey bilmiyorsun ki. Sen hazırlıklı olsan daha başka olur. Ama kimse demedi. Bence şimdi keşke kız çocuklarıyla konuşulsa, bilgi verilse. Bunun kötü bir şey olmadığı anlatılsa. Çünkü gerçekten çocuklar “ne oldu ya, bana bir şey mi oldu?” diye düşünüyorlar. Veya bu “sen artık adet oldun, kızlıktan çıktın, kendine çok dikkat etmek zorundasın” falan tarzında değil de “bu senin normal şeyin, bu kendi bedeninin, olması gereken bir şey olarak” söylenmeli. (Gülây, 30)

Gülây’ın anlattıkları menstruasyonun olumsuz bir şekilde deneyimlenmemesi için bilgilendirilme gerektiğini göstermesinin yanı sıra bu bilgilendirmenin içeriğinin nasıl olması gerektiğine değinmesi açısından önemlidir:

Ortaokuldaydım. Çok ağlamıştım, ne olduğunu anlayamamıştım. Büyümek istemiyordum tam olarak. Artık büyüdüğümü, oyunlarımın değişeceğini falan düşünmüştüm, evleneceğimi düşünmüştüm. Bunlar hiç bana göre değildi. Artık kadın oluyoruz ya çok korkmuştum, “istemiyorum” diye ağlamıştım. Okulda anlatmışlardı. Annem anlatmadı. Bunu toplum olarak kızlık zarıyla bağdaştırıyoruz bence. Çok anlam yüklenen bir şey hasta olmak. “Artık abla oldun”. Ne yapayım yani? Atıyorum din konusunda “artık sen namaz kılmak zorundasın” falan. Sorumluluklar artıyor da artıyor. O sorumlulukları istemiyorsun belki de. “Artık hanım kız olmalısın”. Niye? (Pera, 36)

Pera'nın anlatımı ona yapılan bilgilendirmenin, mensturasyonun kendisine odaklanmayıp çocuğun büyümesi ve kadınlığa girişi üzerine odaklandığında zorunlu değişim etiketini çocuğa yüklediğini ortaya koyar. Kissling'in (2006) vurgusundaki gibi çocuğa lanetlenen öteki olduğunu hatırlatır. Bu doğrultuda görüştüğüm kadınlar için bilgilendirmenin kalitesi, kadınların mensturasyona yükleyeceği anlamı ve bu anlam üzerinden deneyimini belirleyebilir:

Her şey leke olmuştu, ne yapacağımı bilememiştim, anneme söyleyememişim. Ne bulursam koymuştum bezleri falan, öyle gidermeye çalışmıştım. Annemle bu konuyu hiç konuşmamışım. Kendi olsa onu bile söylemez. Namaz kılmazsa oradan anlarız biz. Eşyalarım kirleniyor. Ne yapacağımı bilemiyorum. Hatırlıyorum o dönemde bez parçası arayıp ne yapacağım diye koşturduğumu (Ayşecan, 40).

Ayşecan'ın yaşadıklarının benzerini Duru da yaşar:

O zamanlarda hijyen yoktu, pedler yoktu. Yani vardı da belki bizler bilmiyorduk 20 sene önce belki daha fazla. Hemen bitse dedim, hemen bitse de kurtulsam. Şimdilerdeki gibi rahatlık yoktu. Bir çarşaf kestim. Ne koyacağımı bilemedim. Bunun için üzüldüm olduğuma. Kimseye de göstermedim, utandım. Anneme de kardeşlerime de hiç kimseye... (Duru, 38)

Ayşecan ve Duru'nun yaşlarının birbirine yakın olması, mensturasyon hakkında doğru ve yeterli bilgi sahibi olmamaları ve anneleriyle mensturasyonla ilgili paylaşımlarının olmaması, ilk deneyimlerinin benzer şekilde gerçekleşmesine neden olur. Mensturasyonu bu şekilde deneyimlemek bu kadınlar için bedenlerinde kontrol kaybı yaşanmasıdır. Buna rağmen Ayşecan ve Duru “çarşaf kesmek” ya da “bez koymak” gibi çözümler üreterek o duruma baş etmeye, anı kurtarmaya yönelik mücadeleye girerler. Alan araştırmasındaki kadınların ilk mensturasyonlarının nasıl geçtiği, öncesinde doğru ve yeterli bilgi alıp almadıkları, kendileri ve çevresindekiler tarafından mensturasyona ne anlam yüklendiği, mensturasyonun üzerlerinde baskı ögesi haline gelip gelmemesi noktasında oldukça etkili olduğunun anlaşılmasını sağlar.

Yaptığım görüşmelerde kadınların bu döneme ait unutamadıkları anılar, bir yandan mensturasyona ne anlam yüklediklerini gösterirken bir yandan da onlar için neyin baskı ögesi olduğunu gösterir. Kadınların bu döneme ilişkin unutamadığı anılarının çok azı “ağrı”, “bayılma” gibi fiziksel semptomlardan kaynaklanırken “erkekler tarafından hijyenik pedin ele geçirilmesi ve dalga geçilmesi”, “kıyafetine/koltuğa regl kanının geçmesi”, “paylaşacağı kimse olmadığı için duyulan yalnızlık”, “tuvalette kan pıhtısı gelince büyüme ile ilişkilendirdiğinden başlayan ağlama krizi” gibi mensturasyona yüklenen anlamdan kaynaklanan anılar daha fazla anlatılır:

Danışmanımın odasında olmuştu. Ben oturdum koltuğa, kalktım, farkına vardım. Ama üzerimde siyah pantolon vardı. Sonra başka bir arkadaş oturdu o koltuğa. Sesimi çıkaramadım çünkü insan o durumlarda ne yapacağını da bilemiyor. Sonrasında onun ne olduğunu ya da kime ait olduğunu bile anlamamışlardır belki ama her ay o anı hatırlıyorum. Ne yapmam lazımdı hâlâ bilmiyorum. (Tuğba, 31)

Tuğba, doktora yapan akademisyen bir kadın olmasına rağmen mensturasyon onun için hâlâ sıradan bir şey değil, mensturasyon kanı da sıradan bir kan değildir. İlk mensturasyon olduğu zamanı “bunun utanılacak bir şey olduğunu düşünmüştüm” sözleriyle anlatan Tuğba için mensturasyon ve utanç arasındaki ilişki sona ermemiştir. Tuğba'nın ilk mensturasyonuna ve mensturasyonu nasıl içselleştirdiğine bakıldığında mensturasyonun kültürel kodlanışının utanç duygusu üzerine kurulduğu ve onu bu utanç üzerinden baskıladığı

görülür. Tuğba ve görüştüğüm kadınlardan çocukluklarında menstruasyon ve utanç arasındaki ilişkiyi içselleştirenler, büyüdüklerinde de menstruasyonun onlar üzerinde baskı kaynağı olmasına yol açmıştır. Bu durumun tam tersi olarak menstruasyon hakkında kaliteli bilgi sahibi olan ve onu normalleştiren Melek ise lisede yaşadığı bir olayı şu şekilde anlatır:

Lisede bir arkadaşım var, regl olmuş. Yanında pedi yoktu, sıraya geçmiş. Herkes çekindi, sıraya bakıyor, kız utandı. Ne ya sonuçta? Kan alt tarafı. Burnun da kanayabilir. Üstünden geçmiş, kız eve gitti. Herkes bir tuhaf bakıyor, sıraya kimse oturmuyor. “Ne bakıyorsunuz, hiç mi bir yeriniz kanamıyor” dedim. Peçete aldım, suyla ıslattım ve sildim. Bunda utanacak bir şey yok yani. (Melek, 35)

Melek’in anlattıkları menstruasyon kanının iğrençliği simgelemesinin yanı sıra kadını ve onun olduğu alanı bu iğrençlik üzerinden tanımlayarak ötekileştirildiğini de gösterir. Ataerkilliğin menstruasyona yüklediği anlam, dil üzerinden kadın ve erkek arasındaki farkı kurarken (Kristeva 1982) kadınların biyolojik farklılığı üzerinden onu baskı altına alır. Melek menstruasyonun kendisi için baskı kaynağı olmasına karşı çıkarken bu baskıyı yapanlara direnerek duruşunu ortaya koyar.

Menstruasyona yüklenen anlamın biyolojik farklılık üzerinden kadınları baskı altına aldığı bir başka durum ise menstruasyonun kadın bedeninde ve psikolojisinde meydana getirdiği değişiklikler ve ağrıdır. Araştırmamda menstruasyon dönemini ağrısız geçiren kadınlar olmasına rağmen bu dönemi ağrı ile geçiren kadınlar da vardır. Bu kadınların ağrı ile baş etme yolları “ağrı kesici”, “iğne”, “sıcak su torbası”, “zihin gücü ile kontrol etmeye çalışma”, “yatma”, “yürüyüş” gibi farklı yöntemler olurken, ağrı kesici kullanmayı “sağlığa olumsuz etkisi olması”na, “dayanmak gerektiği düşünesi”ne bağlı olarak doğru bulmayan kadınlar da vardır. Bihter’in bu durumu “*ben ilaç kullanmaya sıcak bakmıyorum. Dirayetli olmaya çalışıyorum. Bütün gün yatıyorum. Senin vücudunun o ağrıyı kaldırması lazım. Doğumda da o ağrıyı hissedeceksin. Bu ağrıyı ilaçla kapatırsan doğumda ne yapacaksın gibi geliyor*” sözleriyle anlatması dayanıklı olmak gerektiği düşüncesinin onun üzerindeki etkisini gösterir.

Bu düşüncenin çalışmadaki kadınlar için karşılığı, dayanmak/katlanmak gerektiği fikri üzerinden şekillenen ‘güçlü kadın’ imajıyla ilgili olduğundan, ağrı kesici kullanmak zorunda kalan kimi kadınlar için baskı söylemi olarak karşılık bulabilir. Bu dönemde işe gitmek zorunda olan ya da evdeki işleri yapmak zorunda olan kadınlar için ağrı kesici “en etkili ve kısa sürede cevap veren bir çözüm şekli” olarak kullanıldığı görülür. Çalışmadaki kadınların bazıları için “halsizlik” en önemli sorun olarak karşımıza çıkar. Ağrı gibi halsizlikte de iş koşulları ve evde kadına yüklenen sorumluluk azaltılmadığında, halsizlik katlanılması gereken bir baskı haline gelir:

Uyku hali oluyor öncesinde. Bel, sırt ağrısı, vs. Sorumlukları biraz eşim alıyor, yemekle, çocukla ilgili. Ama yalnız olduğumda çocuğumu kitap okuyarak oyalama gibi oyunlar seçiyorum. Evde bir hayat tarzı değişikliği oluyor. Üç çeşit değil de iki çeşit yemek gibi minimize ediyorum hayatı. (Asya, 38)

Asya’nın anlattıkları bir yandan toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün ‘sorumluluk’ olarak içselleştirildiğini gösterirken bir yandan da baskı oluşturanın menstruasyondan kaynaklanan halsizlik değil, halsizlikle baş edecek koşullara erişememesi olduğunu gösterir. Asya’nın kocasının ev işi ve çocuk bakımını üstlenerek ona dinlenecek alan açması, birçok kadının kadın işi/erkek işi ayrımı nedeniyle ulaşamadığı bir çözüm biçimidir. Menstruasyon döneminde kadınlar üzerinde baskı oluşturan bir diğer durum ise “ağlama nöbeti”, “gerginlik”, “stres” gibi psikolojik durumlardır. Kadınların bazıları için psikolojik değişiklik, menstruasyon döneminde hiç yaşamadıkları bir durumken bazılarının hayatlarını ise önemli şekilde etkiler:

Evlenmeden önce ailele yaşadığım için onlara nazım geçiyordu, kimse yanıma yanaşmıyordu o dönem içerisinde. Ama evlendikten sonra bu daha zor oldu. Yönetimi daha zor oldu. Çünkü her ne kadar eşimle çok yakın olsak da benim yaşadığımı anlayamadığı için çoğu zaman tartıştığımız olmuştur. (Elif, 34)

Elif’in anlattıkları aynı psikolojik durumun aile ve koca tarafından nasıl farklı anlamlandırıldığını ve bu duruma nasıl farklı tepkiler verildiğini gösterir. Ev/ aile, çocuk (doğal bir fert) ve karı/eş (evlilik sözleşmesi ile) olarak içinde bulunduğu durum kimi zaman farklı anlamlara karşılık gelebilir. Bu noktada ataerkillik, evlilik

sözleşmesiyle sadece Elif'in emeğini sömürmekle yetinmeyip aynı zamanda onun duygularını yaşama biçimini de sömürür. Elif kocasıyla tartışmamak için duygularını bastırmak ve onları yönetmek zorunda kalır. Bu durumda Bordo'nun (1993) "yönetilen beden" olarak adlandırdığı kadın bedeninin yanı sıra sadece biyolojik özellikler üzerinden değil aynı zamanda biyolojinin duygulardaki yansıması üzerinden de yönetilen duygular olarak ortaya çıkan bir baskı durumu vardır. Görüldüğü gibi ataerkillik, erkeğin belirlediği ve yönettiği normlar üzerinden Elif'in bedeninin yanı sıra duygularını da baskı altına alır. Elif'in anlattığı gibi "kadının duygularını sorgulamasına" ve bunları "bastırmasına" neden olur. Böylece mensturasyonun kendisi denetim altına alınması gereken bir durum olarak ortaya çıkarken aynı zamanda bu denetim, çalışmadaki kadınlar için bedenlerinin ve duygularının da denetimi haline gelir.

Mensturasyonun Denetlenmesinin Kadınların Deneyimindeki Yeri

Mensturasyonun gizlenmesi veya paylaşılması gerektiği düşüncesiyle ilgili olarak görüştüğüm kadınlar, mensturasyonun "saklanacak bir şey olmadığını", "doğal bir süreç olduğunu", "sağlığın ifadesi olduğunu" anlatırken mensturasyonu gizlenmesi gerektiği düşüncesinin "toplum baskısı", "utanç", "ayıp olarak öğretilmesi" gibi nedenlerden kaynaklandığını belirtmektedir. Çalışmamdaki kadınlar bu durumun kendileri üzerlerinde baskı oluşturduğunun farkında olmalarına rağmen mensturasyonla ilgili çizilen sınırları devam ettirerek bu baskının yeniden üretilmesine neden olurlar. "Menstural görgü kuralları"na (Laws 1990) meydan okuyan kadınlar sayıca az olsa da bu kuralların yeniden üretimine katkı sağlamamaları son derece önemlidir:

Erkek çocuğunu sünet ettiriyorsun, pipisini herkese gösteriyorsun. Ama kız çocuğu adet olduğunda niye ona partiler yapmıyorsun? Biz kadınları o kadar çok bastırmaya çalıştılar. Ama babam bizimle küçükken daha adet olmadan "böyle bir şey var, kadınlar geçirir" diye konuşmuştu. Öyle bir babaydı babamız. O yüzden hiç saklama gereği duymadım. (Ezgi, 36)

Ezgi'nin anlattıkları onun mensturasyon hakkında babası yani erkek bir figür ile konuşmuş olmasının, mensturasyonu erkeklerle de konuşulabilecek sıradan biyolojik bir durum olarak kabullenişindeki etkisini gösterir.

Benim en çok rahatsız olduğum şey o koca Orkid popomdayken "acaba popomdan anlaşılıyor mu, ne giysem, nasıl örtünsem" derdiydi. Yani sonrasında biraz kafa basmaya başlayınca hiç umurumda değil yani. Bu çok olağan bir durum, hastalık değil. Bizim üretkenliğimizin, bizim doğurganlığımızın en kanlı sembolü. Tehlikeliyiz de her ay kanyoruz ama ölmüyoruz. (Asya,38)

Asya'nın anlattıkları kadınların mensturasyon tarafından kendi bedenini sürekli denetim altında tutma baskısı ile yönetildiğini gösterir. Mensturasyonun sıradan biyolojik bir durum olduğunu kabullenmek ise bu baskıyı ortadan kaldırır. Çalışmadaki çoğu kadın için bu kabullenme durumu söylemlerde kolay olsa da uygulamada kolay değildir:

Biz ataerkil bir ülkede yaşıyoruz ve bunun gerektirdiklerini yapıyoruz aslında. Kendi aramızda, evet rahatız ama şimdi ben öğretmenler odasında ped alırken, erkek öğretmen varsa alamıyorum. Bunu gizli saklı yapmamız gerekiyor. Hele şimdi daha teknolojik çağdayız, isteyeceğimiz zaman WhatsApp'tan atıyoruz. Oysa kimsenin gözüne soka soka değil ama biraz daha rahat olabilmeliyiz. (Serpil, 32)

Serpil görüşmemizde anlattığı kadarıyla her ne kadar rahat bir ortamda ve ailede yetişmiş öğretmen bir kadın olsa da ataerkillik ailesinin ötesindedir. Toplumsal konumu bir yandan bu baskıdan çıkışına imkân tanısa da bir yandan da üyesi olduğu topluluktaki kadın/erkek öğretmenlerden farklı bir duruş sergileyerek ötekileştirilme durumuna maruz kalmak istemez. Ayşecan ise mensturasyonu annesi ile bile hiç konuşmadığı, bu durumun ayıp olarak görüldüğü bir evde büyümüş başörtülü bir kadındır. Öğrendiği ve yaşadığı baskıyı yeniden üretmek Ayşecan için normal bir durum iken, Ayşecan zor olanı seçmiş ve öğrendikleriyle mücadele etmiştir. Ayşecan'ın "annem ayıp, günah diye sakladı. Bu tarz şeyleri hiç konuşmaz. Kadın erkek ayırmam ben, bir ortamda söylenmesi gerekiyorsa söylerim. Duaya gidiyorsak mazeret uydurmam. Ben hastayım derim" sözleriyle anlattıkları, ataerkilliğe direnişin her koşulda mümkün olduğudur.

Görüştiğim kadınların anlatımlarında görüldüğü üzere menstruasyonu normal bir süreç olarak kabul edip erkeklerle rahatça konuşan kadınlar bile menstruasyon için “hasta olmak” sözlerini kullanırlar. Bu anlatımın yanı sıra “kirlenmek” kelimesi de menstruasyon için kullanılır. Melek bunu “*anneannem kirlendim derdi. Üstünden çıkarman gereken bir leke gibi*” sözleriyle anlatır. Kullanılan dil ataerkilliği güçlendirerek (Spender 1980) kadınların bu alanın dışına çıkışını zorlaştırır.

Menstruasyonu konuşmak kadar hijyenik ped alışverişi de menstruasyonun “utanç”, “gizlenmesi gereken mahrem bir durum” olduğu düşüncesi nedeniyle görüştiğim kadınlar için baskı kaynağı haline gelir. Avukat bir kadın olan Öykü “*kendimle çok çatışıyorum içimde. Alıyorum, kasaya giderken arka tarafta erkekler oluyor, bir çekince oluyor. Sonra kendime çekinmemen lazım, saçmalama diyorum. Ama tam rahat olamıyorum. Bazen markette bırakıyorum, almıyorum*” sözleriyle üzerindeki baskıyı anlatır. Öykü’nün yaşadığı bu içsel çatışma aynı zamanda kendisine uyguladığı psikolojik bir şiddettir:

Kasada erkek varsa biraz çekiniyorum ama doğum yaptıktan sonra her şey normal gelmeye başladı. Çünkü ben hamilelikten önce hiçbir kadın doğum uzmanına gidip muayene olmamıştım. Aslında onu aşmanla, normal olduğunu kabullenmenle her şey değişiyor. Mesela önceden ped aldığımda saklardım. Ama artık normal geliyor. (Gülay, 32)

Gülay’ın anlattıkları hamilelik ve doğumun kendisi için menstruasyon sürecine dair düşüncelerinde özgürleştirici bir alan açtığını gösterir. Gülay’ın kurduğu ilişkide de görüldüğü gibi menstruasyonun “mahrem” olarak algılanmasının arka planında saklanması, korunması gereken mahrem olarak inşa edilen vajinadan gelmesi de yer alır.

Menstruasyon döneminde kadınlar üzerinde baskı oluşturan bir diğer durum ise bu dönemde kadınların yapmaması gerektiğine inanılan davranışlardır. Kadınlardan bazıları bu dönemde “saç kestirmemek”, “saç boyatmamak”, “tırnak kesmemek”, “kıl almamak”, “yiyeceklere dokunmamak”, “dua okumamak” gerektiğini duyduklarını söyler:

Tırnak kesmek günah diye biliyorum, o yüzden kesmiyorum tırnaklarımı. Şey bölgelerdeki, hani koltuk altındaki falan kıl almak da günah diyorum ve almıyorum ben. Bunları çevremden duydum, köy yerindeki konuşmalardan. Günah diye duydum da Kur’an da yazıyor mu yazmıyor mu kesin bir bilğim yok. Bazen kesmek istiyorum, çirkin görüyorum. Ama yine de Allah’ım kesmeyeyim diyorum, kesmiyorum. (Duru, 38)

Duru’nun anlattıkları menstruasyona ilişkin tabuların dini referans verilerek nasıl etkili hale geldiğini gösterirken aynı zamanda bu tabuların onların hayata bakışlarını da belirlediğini gösterir. Duru’nun üzerinde eğitimi, yetiştiği çevre, dini bilgi referansı etkili olur. Alan araştırmasında kimi zaman bu tabuların alınan eğitimin, edinilen mesleğin bile ötesine geçerek kadının sorgulama yapmasını engelleyerek onun gerçekliği haline geldiği görülür. Avukat bir kadın olan Öykü’nün “*turşu açtırmazlar, elini içine soktırmazlar bizde, bozulmuş. Kadını ne kadar aşağılayıcı bir şey. Ama yine de turşuyu maşa ile alırım*” diyerek anlattıkları, yöresindeki geleneklerin eğitime, mesleğine ve farkındalığına rağmen onun üzerindeki etkisini gösterir.

Menstruasyon döneminde kadınlar üzerinde kurulan baskının her zaman zor kullanarak değil kimi zaman da kadınları bu baskının gönüllü uygulayıcıları haline getirilerek uygulandığı görülür. Melis’in “*yeni doğmuş çocukları adet dönemindeki kadınların ziyaret etmemesi gerektiğini duydum çocuğum olduktan sonra. Komşularım bana gelmek için o dönemlerinin bitmesini beklemişler, bana geldiklerinde söylemişlerdi bir türlü denk getiremedik, bekledik diye*” sözleriyle kötülükle ilişkilendirilen kadınların, sınırlarının belirlendiğine işaret eder.

Menstruasyon döneminde görüştiğim kadınların çoğu tarafından yapılmaması gerektiği düşünülen bir diğer durum ise “cinsel ilişkiye girmektir”. Kadınların çoğu bu dönemde cinsel ilişkiye girmenin “günah olduğunu”, “hijyenik olmadığını”, “iğrenç olduğunu”, “yargılamadığını ama denemediğini”, “canının istemediğini” söylerken yalnızca üç kadının menstruasyon döneminde cinsel birliktelik deneyimi olmuştur. Kadınların bu dönemde cinsel ilişkiye girmek istememeleri durumunda kendi bedensel isteklerini dinlemeleri kadını güçlendirici bir durumken, cinsel ilişkiye girmekten menstruasyon nedeniyle çekinilmesi durumu ise kadının isteklerini sınırlandırır. Pera, Aslı ve Melek bu durumu şu şekilde anlatırlar:

Girilebilir bence, neden olmasın? Bunu ben doktoruma sormuştum, bir sakıncası olmadığını söylemişti. Sadece daha açık oluyorsun mikroplara, eşinin korunması gerekiyor. Orası neticede daha açık. Eşin prezervatifle falan korunmalı. Ama zaten olmuyor yani. Sen çekiniyorsun ister istemez. O da cinsel olarak bir istekte bulunmuyor, saygı gösteriyor. (Pera, 36)

Belki banyo ortamında olabilir girmek isteyen. Ama o dönemde daha farklı bir koku oluyor. Biz eşimle tam olarak bir cinsel birleşme yaşamasak da öpüşüyoruz daha ön sevişme gibi oluyor. O da o koku bizi rahatsız ettiği için yoksa iğrenç, yapılmaz değil. Yani ister istemez iki tarafı da rahatsız ediyor o. Ama banyoda falan zaman zaman denemişliğimiz oldu. Kesin olmaz gözüyle bakmadık. (Melek, 35)

Hem kendim için hem de karşı taraf için oldukça rahatsızlık verici. Çünkü her an oradan bir şey akabilir. Ama ilk iki gün zaten ağrılar, oradaki yanma hissi... İstesem de cinsel şeyi yakalayamıyorsun. Ama sonlarına doğru, karşı değilim. Yaptığım da oldu. Zaten onun isteği doğrultusunda. Bana kalsa tamamen bitene kadar bir şey olmaz. Ama "ben rahatsızlık duymuyorum" dediği için ortaklaşa karar verdiğimiz bir şey oluyor. (Aslı, 31)

Her üç kadının da cinsel ilişkiye girmekten çekinmesinin nedeni menstruasyon nedeniyle rahat olamamalarıdır. Farklı olan durum Pera'nın kocasının onun çekingenliği karşısında anlayışlı olması iken Aslı'nın kocasının bu durumun sorun olmadığını söyleyerek onu cinsel ilişkiye girmek için ikna etmiş olmasıdır. Baskı sadece kadınları zorlayarak, mecbur tutarak değil aynı zamanda duygularının yönlendirilmesi ile de gerçekleşmiştir. Kadınların beden ve ruhen istemediği, zevk almadığı cinsel birlikteliğin kocalarını/partnerlerini sevdikleri ve kırmak istemedikleri için gerçekleşmesi durumu, kadınların cinselliklerinin denetimidir. Bu dönemde cinsel ilişkiye girmek isteyen Asya için menstruasyonun baskı ögesi haline gelmemesi, kocasının tutumunun yanı sıra kendi isteklerinin farkında olması ile ilişkilidir:

Eğer konforluysan, eşin ve sen mutluysan, acı çekmeyeceksen, şarıl şarıl kanaman yoksa olur. Yani reglken asla sevişilmez, ben reglim sevişmem kuraldır gibi bir durumumuz yok. Dedğim gibi birinci günüdür, sonuncu günüdür artık çok kanamam yoktur, o zaman sevişiyoruz. (Asya, 38)

Melek ve Asya'nın yaptığı gibi kadınların kendi isteklerinin farkında olması, kanamanın miktarına göre, uygun ortama (banyo) göre koşulları kendilerinin belirlemesi menstruasyona yüklenen kısıtlayıcı anlamı kırarken aynı zamanda kadın kendi bedeni ve cinselliği üzerinde söz sahibi olarak özneleşir.

Sonuç

Bu çalışmayla menstruasyonla ilgili feminist literatürü temel alarak bir alan araştırması gerçekleştirdim. Bir kadın olarak menstruasyon, her ay deneyimlediğim ve çocukluktan içselleştirdiğim kültürel öğelerle ilgili bir süreçti. Bu deneyimin farkındalığıyla feminist metodolojiyle gerçekleştirdiğim çalışmada hem görüştüğüm kadınlarla ortak bir deneyimi paylaşan içerideki konumumu hem de bir araştırmacı olan dışarıdaki konumumu dengede tutmaya çalıştım. Araştırmam için bu konunun oldukça önemli olması feminist metodolojinin ilkeleriyle ilişkiliydi. Bu noktada kadınlarla hiyerarşik olmayan, güvene dayalı bir ilişki kurmaya çalıştım. Kadınlarla araştırma sürecini paylaşmamın, onların hayatlarına ortak olmamın, düşünömsellik ile ilerlememizin onlarla kurduğum dostlukla ve bu çalışmayı hayatlarının bir parçası görmeleriyle ilgili olduğunu düşünüyorum. Bu çalışmaya benim kadar onların da sahip çıkması ve deneyimlerini paylaşmasıyla menstruasyonun onların hayatındaki yerini görebildik.

Bu doğrultuda alan araştırmasında kadınların menstruasyona yüklediği anlamların, onların deneyimleri üzerinde önemli ölçüde etkili olduğunu görebildik. İçinde yaşadığımız ataerkil sistemde menstruasyon döngüsü sadece kadın anatomisiyle ilgili olmadığından çalışmadaki kadınlar için menstruasyon ataerkil bir kurum olan evlilikle ilişkili olarak karşımıza çıktı. Ataerkil denetim alanlarından olan cinselliğin kadınların birçoğu için ancak evlilik aracılığıyla mümkün olması, cinsel ilişkinin anlamının çoğu zaman üreme ile ilişkilendirilmesi; çalışmadaki kadınlar için menstruasyonun üremeyi, anneliği temsil etmesiyle ilişkilidir. Görüldüğü gibi menstruasyonun kadın deneyimindeki karşılığı, anneliği mümkün kılan biyolojik ve sembolik bir gösteren olmasıyla ilişkilidir.

Menstruasyona biyolojik olmasının ötesinde toplumsal ve kültürel anlamlar yüklenmesi, kadınların deneyimlerinin bu anlamlar üzerinden inşa edildiğini gösterir. Bu çalışmadaki kadınların birçoğu orta sınıf, eğitilmiş ve ücretli işte çalışan kadınlar olmasına rağmen çocukluklarında toplumsal cinsiyet yargılarıyla yapılmış bilgilendirmeler ve tabular hayatları üzerinde etkili olmaya devam etmektedir. Özellikle üreme ve cinsellik üzerinden yapılan baskıcı söylemler, menstruasyon ve vajina ilişkisiyle birlikte ataerkil sistemin kadın cinselliği üzerindeki denetimden ayrı düşünülemez. Çalışmadaki kadınların birçoğu için menstruasyon, bedenlerini denetlemelerini gerektiren bir utanç alanına dönüşmüştür.

Araştırmanın önemli yanlarından biri de bu utancın menstruasyonun anlamının 'kirlilik-kötülük-cinsellik' üzerinden belirlenen toplumsal inşasıyla, kadınların deneyimini üzerinde baskıya neden olduğudur. Bu doğrultuda çalışma, menstruasyonun ataerkil ideoloji ve kapitalist sistem tarafından kadınları baskı altına almak için kullanılmasına yönelik kadın mücadelesinin ilk olarak menstruasyonun anlamı ile başladığında değişim gücünü sağlayabileceğini gösterir. Kadınların menstruasyonu, inşa edilen toplumsal anlamının dışında sadece anatomik yapı ile olan bağlantısıyla kabul etmeleri, baskıyı kırmakta önemlidir.

Görüldüğü gibi bu baskıyı kırabilmek kimi zaman çaba gerektirir. Feminist bilgiye sahip olmak, kadını baskı altında tutan ataerkil değer sistemini sorgulamasına ve menstruasyon-utanç ilişkisini kırmasına yardımcı olur. Kadınların deneyimlerinden ulaştığım sonuç menstruasyonun yalnızca biyolojik bir döngü olarak değerlendirilemeyeceği ve erkek egemenliği tarafından iki yüz yıldır olduğu gibi sonrasında da kadınları ikincilleştirmek için kullanılmaya devam edeceğidir. Bir kadın olarak biyolojimizin biz kadınları baskı altında tutmak ve sindirmek için kullanılmasına karşıyım. Bunun için erkeklerin bizim için konuşması yerine bizlerin kendimiz için konuşması gerektiğini düşünüyorum. Anlaşıldığı gibi bu çalışma kadın deneyimini özne olan kadınlardan aktararak ve bu deneyimin çözümlenmesini içererek egemen söylemin kadınlar adına konuşmasına karşı feminist bir çabadır.

Menstruasyonu sosyoloji alanı içerisinde feminist bakış açısı ile değerlendirme çabam hem bu sürecin hem de kadın deneyiminin sağlık alanı dışından okunmasına imkân sağlar. Bu çalışmanın en önemli sonuçlarından biri de gördüğüm eğitim ve gelir düzeyi açısından orta sınıf kadınların yaşadığı baskıları açıkça ifade etmesine karşın bu baskılara direnme biçimlerinin daha zayıf ve gizli kalmasıdır. Bu anlamda kadınların feminist çabanın ve sorgulamanın alanına geçemediği görülür. Tahmin edilebileceği gibi bu durumun bir yandan gördüğüm kadınların aktif olarak feminist mücadele içerisinde yer almamalarıyla, feminizmi kötüleyen söylemlerin siyasal alandaki egemenliğiyle ve politik hamlelerle ilişkilidir. Bu nedenle kadınların üzerlerindeki baskıya neden direnmediklerini, bu alanların içerisinde yapılan değerlendirmelerle daha net anlayabileceğimizi düşünüyorum.

¹Sınırlılıklar, bu çalışmanın üretildiği tezin sonraki bölümlerinin orta sınıftan evli annelerle ilişkili olması nedeniyledir.

Kaynakça

- Bhasin, Kamla. *Ataerkil Sistem: Erkeklerin Dünyasında Yaşamak*, Çev: Ayşe Coşkun, (İstanbul: Kadınlarla Dayanışma Vakfı, 2003).
- Bobel, Chris. *New Blood: Third Wave Feminism and the Politics of Menstruation*. (London: Rutgers University Press, 2010).
- Bordo, Susan. *Unbearable Weight: Feminism, Western Culture, and the Body*. (Oakland: University of the California Press, 1993).
- Bryson, Valerie. *Gender and The Politics of Time: Feminist Theory and Contemporary Debates*. (Bristol: Policy Press, 2007)
- Brownmiller, Susan. *Against Our Will: Men, Women and Rape*. (London: Secker&Warburg, 1975)
- Chrisler, Joan., et all. "Body appreciation and attitudes toward menstruation". *Body Image*, 12, 2015: 78-81.
- Cook, Judith and Fonow, Mary. "Knowledge and women's interests: Issues of epistemology and methodology in feminist sociological research". *Sociological Inquiry*, 56, 1986: 2-29.
- Çabuklu, Yaşar. *Toplumsal Kurgular ve Cinsiyetçilik*. (İstanbul: Everest, 2007).
- Delfin, A., Fraser, I. and Haththotuwa, R. "Cultural aspects and mythologies surrounding menstruation and abnormal uterine bleeding". *Best Practice & Research Clinical Obstetrics and Gynaecology*, 40, 2017: 121-13.
- Delphy, Christine. "Baş Düşman". Çev: Şadi. Ozansü, *Kadının Görünmeyen Emeği Maddeci Bir Feminizm Üzerine* içinde. Der. Gülnur Savran ve Nesrin Tura. İstanbul: Kardelen, 2012). 71-91.
- Dolay, Leslie. *What Makes Women Sick: Gender and the Political Economy of Health*. (UK: Macmillan, 1995).
- Douglas, Mary. *Sağlık ve Tehlike*. Çev: Emine Ayhan. (İstanbul: Metis, 2007).
- Figert, Anne. *Women and the Ownership of PMS: The Structuring of a Psychiatric Disorder*. (New York: Aldine De Gruyter, 1996).
- Firestone, Shulamith. *Cinselliğin Diyalektiği*. Çev: Yurdanur Salman. (İstanbul: Payel, 1993).
- Gimbutos, M. *The Goddess and Gods of Old Europe: Myths and Cult Images*. (California: University of California Press, 2007).
- Gordon, Linda. *Woman's Body, Woman's Right*. (Harmondsworth: Penguin, 1977)
- Gottlieb, Alma. "American premenstrual syndrome". *Antropology Today*. 4(6), 1988: 10-13.
- Harding, Sandra. Is there a feminist method?. *Feminism and Methodology* içinde. Ed. Sandra Harding. (1-14. Bloomington: Indiana University Press, 1987).
- Hartmann, Heidi. *Marksızmla Feminizmin Mutsuz Evliliği*. Çev: Gülşad Aygen. (İstanbul: Agora, 2006).
- Houppert, Karen. *Lanet: Son Tabıyla Yüzleşme: Adet Kanaması*. Çev: Esen Metin. (İstanbul: Ayrıntı, 2004).
- Kissling, E. (2006). *Capitalizing on the Curse: The Business of Menstruation*. Colorado: Lynne Rienner Publishers.
- Kreyenbuhl Gardner, Kathryn. *A sociological analysis of premenstrual syndrome. Electronic Theses and Dissertations*. (Johnson City: East Tennessee State University, 2003).
- Kristeva, Julia. *Power of Horror*. (New York: Columbia University Press, 1982).
- Laws, Sophi. *Issues of Blood: The Politics of Menstruation*. (London: Macmillan, 1990)

- Lykke, Nina. *Feminist Studies: A Guide to Intersectional Theory, Methodology, and Writing*. (New York: Routledge, 2010).
- Lee, Janet. and Coen, Jennifer. *Blood Stories*. (New York. Routledge, 1996)
- Martin, Emily. *The Woman in the Body: A Cultural Analysis of Reproduction*. (Boston: Beacon Press, 1987)
- Meyer, Melissa. *Thicker Than Water*. (New York: Rostledge, 2005).
- Millett, Kate. *Cinsel Politika*. Çev: Seçkin Selvi. (İstanbul: Payel, 1987)
- Mitchell, Juliet. "Women: The longest revolution". *New Left Review*, 40, 1966: 11-37.
- Mitchell, Juliet. *Psychoanalysis and Feminism*. (London: Penguin Books, 1975).
- Moloney, Sharon." How menstrual shame affects birth". *Women and Birth*, 23, 2010: 153-159.
- Ramazanoğlu, Caroline. and Holland, Janet. *Feminist Methodology: Challenges and Choices*. (London: Sage, 2002)
- Rathus, A., Rathus L. and Nevid, J. *Human Sexuality in a World of Diversity*. (Boston: Allyn and Bacon, 2000).
- Sacks, K. (1974). "Engels Revisited: Women, the Organization of Production and, Private Property". *Woman, Culture and Society* içinde Ed. Michelle Zimbalist Rosaldo ve Louise Lamphere. (207- 222). (Stanford, CA: Stanford University Press, 1974).
- Savran, Gülnur. "Modern tıp ve bilimin kadın bedenini denetleme biçimi". *II. Kadın, Hekimlik ve Kadın Sağlığı Kongresi: Kadını Görmeyen Bilim ve Sağlık Politikaları Kongre Kitabı*. (Ankara: Başak Matbaacılık, 2010: 23-30).
- Shostak, M. *The Life and Words of a Kung Woman*. (New York: Random House Vintage Books, 1983).
- Slayton, T. *Reclaiming The Menstrual Matrix: Evolving Feminine Wisdom*. (New York: Lantern Books, 2001).
- Smith, Dorothy. "Sociology from women's experience: A reaffirmation". *Sociological Theory*, 10(1),1992: 88-98
- Spender, Dale. *Man Made Language*. (London: Routledge, 1980).
- Stanley, Liz. and Wise, Sue. "Method, methodology, and epistemology in feminist research processes". *Feminist Praxis: Research, Theory and Epistemology in Feminist Sociology* içinde Ed. Liz Staneley. (20-62). London: Routledge, 2013).
- Tillion, Germaine. *Harem ve Kuzenler*. Çev: Şirin Tekeli ve Nükhet Sirman. (İstanbul: Metis, 2006).
- Walby, Sylvia. *Patriyarka Kuramı*. Çev: Hülya Osmanağaoğlu. (Ankara: Dipnot, 2016).
- Young, M, Iris *On Female Body Experience: Throwing Like A Girl and Other Essays*. London: Oxford University Press, 2005).